

Reeds in de negentiende eeuw schreven L. Wagenaar, A. Pierson en W. van Oosterwijk Bruyn boeken die getuigen van een persoonlijke betrokkenheid en daardoor niet snel zullen verouderen. In de twintigste eeuw publiceerden o.a. A. M. Brouwer, E. E. Gewin, J. C. Rullmann en C. Gerretson interessante, soms critische artikelen. Geen heeft zoveel verdiensten als wijlen Dr. M. Elisabeth Kluit, oud-secretaresse van het Reveil-Archief. Zij combineerde organisatorisch talent aan wetenschappelijke vaardigheid. Aldus ontvingen wij haar *PRN*, voorafgegaan door *Het Reveil in Nederland 1817-1854*, Amsterdam 1936. Wie nu het Nederlands Reveil als geheel of naar onderdelen wil bestuderen kan niet om haar werk heen.

De oprechte waardering voor dit magnum opus blijft, als wij constateren dat aan *PRN* bezwaren kleven.

Ten eerste zou het boek aan waarde hebben gewonnen als de historica het samen met een theoloog geschreven had. De theologie komt in het boek tekort. A. C. Honders heeft dit aangetoond. Reeds vroeger hadden J. R. Callenbach en G. C. van Niftrik (vanuit de "Inwendige Zending") de vraag naar de theologie aan de orde gesteld. Wie de achtergronden van het Reveil wil leren kennen moet weten van de visie die bestond op de theologische vragen die in die tijd aan de orde waren.

8

Ten tweede is het boek te vol. Het werk uit 1936 was overzichtelijker; hij die beide edities bezit zal de eerste niet wegdoen. Allerlei gegevens hadden in plaats van in de tekst in noten verwerkt kunnen worden. Voor diverse onderwerpen die elders reeds goed waren beschreven, had volstaan kunnen worden met een verwijzing naar bestaande literatuur.

Dit artikel bedoelt richtlijnen en suggesties te geven voor voortzetting van het onderzoek. Wij knopen graag aan bij hetgeen Dr. Kluit heeft losgemaakt. Een grote verdienste van de schrijfster is dat zij nieuwsgierigheid wekt, dat zij prikkelt en stimuleert.

Desiderata

PRN verscheen dertien jaar nadat de schrijfster haar "wenselijkheden" voor voortgezette Reveil-studie had gepubliceerd. Het zal mede de bedoeling hebben gehad, daarop in te spelen. Hier volgt haar verlanglijstje, met bij de diverse punten mijn commentaar.

1. C. van Zuylen van Nijvelt en zijn jaren in het buitenland.

In *PRN* is hieraan aandacht geschonken 188 - 192. Maar in de nagelaten papieren, die zich in het Algemeen Rijksarchief, het